

egyebek obscurus vidéki Káték — lelkük rajta — kétségbe vonnak.

Nekem az ilyen bántalmakkal szemben elegendő vigasztalás a tordai Országgyűlés (1568.) határozata, amely János Zsigmond fejedelem-sége és Dávid Ferenc püspöksége idején törvénybe iktatta Erdélyben a vallásszabadságot, mint szintén az 1848. évi XX. tc. (Pozsony) 1. §-a az unitárius vallást — a protestáns testvéri közösségben — Magyarországon is törvényesen bevett, tehát keresztény vallásnak nyilvánítja: *Recepta Religio*.

Amíg *Torda* és *Pozsony* érvényben marad (azok pedig örökérvényűek a mi lelkünkben), addig nem szükség nekem és nekünk, unitáriusoknak szégyenkezni... Az *Isten* elfogad gyermekei gyanánt, mert Őelőtte nincsen személyválogatás; csak tetteinket nézi és aszerint bírál bennünket... *Jézus* megbocsát, ha minden tiszteletünk és szeretetünk mellett is — egyedül az *Atyát* illető istentisztelettel őt magát nem imádhathatjuk; hiszen ő maga mondja: „Miért mondasz engem jónak? Nincsen más jó, csak az egy *Isten!*“... a *Szentlélek* pedig (jövő vasárnap) mihozzánk is eljő, hogy megalapítsa közöttünk, itt a magyar Globuson, az egyetemes keresztény Anyaszentegyházat, *Isten* országát itt e földön, ahol lakozik *Béke* — *Igazság* és *Szeretet* — ha *Isten* is úgy akarja, mondván: „Ahol az *Úrnak* lelke van, ott van a szabadság.“ *Amen*.

A Gyermekek.*

„A kis gyermek pedig növekedik és erősödik vala lélekben és teljesedik vala bölcseséggel, és az *Istennel* kegyelme vala ő rajta.“

Lukács ev. II. 40.

Kedves Atyámfiai! Szülői szívünknek nincs és nem lehet nagyobb és szentebb öröme, mint amikor az örök *Teremtő* jóvoltából egy testben — lélekben ép, egészséges gyermek látja meg a mi egyszerű, hétköznapon otthonunkban a napvilágot. Ilyenkor úgy tetszik nekünk, hogy az *Isten* maga is szállást vett minálunk. Innen van, hogy a kevés megsokasodik, az új világ ígérete hívó keblekre talál s az élet mindeneket felörlő forgatagában a kétség és bizonytalanság helyét öröm és remény váltja fel. Úgy illik ez azokhoz a jámbor keresztényekhez, akik egymagukban is bíznak az áldott atyai Gondviselésben, de a család kötelékei között annak szükségességét és boldogító voltát még fokozottabb mértékben érzik; mert — van már kire támaszkodjanak, van akiért dolgozzanak, van célja az életünknek, hogy maguk helyébe egy megbízható munkást,

* Erdélyi testvéreink ősi szokás szerint 3 egymásután következő napon ünneplik a Karácsonyt, mint sátoros ünnepet. Ünnepejünk hát mi is, mint erdélyiek, velük együtt. Hiszen úgymint mai beszédünkben a Gyermekekről lesz szó. És ez a téma mikor volna inkább időszerű, mint Karácsony tőzsomszédságában, a szeretet ünnepén.

egy imádságos lelket, egy önzetlen emberbarátot állítsanak.

Mostanában sokat foglalkoznak hivatalos egyházi és társadalmi körök a család problémájával. Vizsgálják a külső, úgynevezett gazdasági okokat, ezeknek tulajdonítják azt az elhidegülést, amely egy idő múltán majdnem mindenütt jelentkezik s a családi kötelék lazulására vezet. Kutatják a belső, vagyis lélektani okokat s ezekkel próbálják megvilágítani sok szerencsétlen hajótöröttnek szomorú sorsát, ami talán más körülmények között, egy kissé több nyíltsággal és őszinteséggel, valószínűleg elkerülhető lett volna. Mérlegelik a kényszerválások eseteit, ahol rendszerint az orvosság rosszabb a betegségnél s ritkán hozza meg a feleknek azt az igaz boldogságot, azt a lelki egyensúlyt, amelyre vágyakoztak.

Mindezekben a bonyolult kérdésekben a ma született Gyermektől kell tanácsot kérnünk, aki annak idején, a kereszténység hajnalán kedvence volt a földi és mennyei Gondviselésnek egyaránt. A szent hagyomány szerint, az egyszerű istállót csak libegő mécsláng derengő fénye világította meg, de odakünn annál szebben ragyogtak a magasságban az ég csillagai, mintha jelezték volna, hogy aki itten édes Anyja ölében csöndesen szunnyad, abból egykor a világ Világossága lesz. És a bujdosó Vándor, aki sorsában az egész emberiséget példázza, innen indul ki zarándok-útjára, amely nem ért véget a Golgothán, mert ő azóta is, ma is, híveivel s Anyaszentegyházának modern apostolaival tovább keresi az Istenhez vezető utat s nem csodálkozom, ha egy újabb regényben Moscau tájékán találkozunk vele, ahol is a tusakodó Péter

kérdésére: „Quo vadis, Domine?” — most is csak azt válaszolná: „megyek, igenis oda megyek, hogy újból megfeszítsenek!...”

Az áldozatnak ez az apotheosisa valóban példa nélkül áll a történelemben. A földönfutó szegénység külső tartozékai közepette — minő mély és igaz lelki gazdagság! A könnyhullató szomorúság gecsemanékerti magányában — minő fennkölt, de azért engedelmes magatartás az isteni Akarat kategórikus imperativusa előtt. És az emberi bűnök és bánatok feneketlen szakadékával szemben — milyen színtiszta, testvéri érzület, milyen bizalomteljes, szerető megértés, kész a bocsánat: „Eredj el és többé ne vetekezzél.”

Egy pár jellemvonás csupán abból az életből, mely a maga egészében teljes harmóniában mutatja meg és a századok tanúsága mellett tükrözi vissza egyre világosabban és egyre hívebben az emberi és isteni rendeltetést, amelynek nemeslevele éppen Ő benne van adva a mi számunkra.

Kérdezzük meg hát a ma született Gyermeket! Istenfélő családban született. Szegény sorsban. Egyszerűségben és jámborságban élő példa és soha feledésbe nem menő útmutatás a szülők munkás élete. Velök együtt imádkozott a házi szentélyben s foglalkozott már serdülő ifjú korában az ő mennyei Atyjának dolgaival. Szerette barátait és testvéreit, s velök együtt növekedett testben, erősödött lélekben, s a keleti nyugodt életbölcselet és a világnak, mint Isten művének szemlélete, alkalmassá tette arra, hogy még ellenségeit is szeresse s e magas erkölcsi fenség érzetében megnyugodjék rajta az isteni kegyelem. Így hát a mi modern problémáink bonco-

lása közben már meg is kaptuk az ő áldásdús életének egyes fejezetéből azt a választ, amelytől bajainknak orvoslása, családi, társadalmi és nemzeti viszonyainknak egészsége, és a népek társadalmában fajunknak jövője függ. Csak semmi szenvelgés! Csak semmi képmutatás! Semmi titkolódzás a bajok körül! Amit a maga idejében egy kis előrelátással könnyen ki lehetett volna kurálni, abból — éppen a titkolódzás, takargatás folytán — gyógyíthatatlan betegség csirái bontakoznak ki, amik ellen már az úgynevezett csodaszerek sem használnak.

„A kis Gyermekek nővekedik vala testének állapotában.” Tehát, a fejlődésnek ezen a fokán, az ép és szép, és kitartó fizikum a fontos. Ezt segíti elő az otthonos lakás, a tápláló eledel, a test gyakorlása a szabadban, és más nemes szokások, amelyek a jövő Emberét előkészítik az egészséges társas életre, ahol nemes versengésben mérik össze testi és szellemi erőiket azok, akik ma még Karácsonyfa alatti játékaikban boldogan engedik át magukat a pillanat örömeinek. E tekintetben, hiszen, nincs is olyan nagy hiány minálunk, hiszen a sport, a testedzés kultusza sok helyen már túl megy azon a mértéken, amely a lélek és test egyöntetű fölkészültségét összhangba tudná hozni s gépembereket, vagy embergépeket produkál, amelynek szomorú visszahatását egy-egy olimpiai győzelem sem tudja feledtetni.

Keresztény Testvérem! — Hogyha Isten az ő véghetetlen jóvoltából, házasságotat gyermekkel áldotta meg, tekintsd ezt úgy, mint egy szent elkötelezettséget, s vigyázz arra az emberpalántára, mint a saját szemedre; ne csak őt neveld, hanem neveld magadat is; mert akárhány szü-

lőnek még a mai modern világban sincs meg a kellő előismerete ahhoz, hogy annak a vickándozó jószágnak mire van szüksége. Akárhányszor úgy érzi magát legjobban, ha okos felügyelet mellett látszólag — magára hagyod. A túlságos ápolásnak éppen úgy megvannak a hátrányai, mint az elhanyagolásnak is alig helyrehozható következményei. Az a gyermek nemcsak a tiéd, a te egyéni tulajdonod. Az a gyermek az Istené is, az Istené és az Anyaszentegyházé s azé az édes magyar hazáé, amelynek jó és balsorsával azonosítva magát, azzá lehet, amivé lennie kell, önálló egyéniség, egész ember, a maga ura, aki pártok — osztályok és felekezetek kicsinyes tülekedései fölött toronymagassáig emelkedve, megalapítja — a lélek erőitől is támogatva — az egészséges keresztény Családot, amelynek Betlehem előtt nem kell szégyenkeznie, mert ott is ugyanaz a libegő mécszláng s annak de rengő lénye világol s fölötte szent örömben kigyúlnak, nemcsak világítanak, hanem melegítenek is a magasságos égnek csillagai.

„A kis Gyermekek erősödik vala lélekben...” Kedves Atyámfiai! A testnek ikertestvére a lélek. Együtt haladnak; együtt fejlődnek a földi vándorút különböző lépcsőfokain. Amíg egymást, mint testvérekhez illik, híven támogatják, mind a ketten nyernek rugékonyságban, kitartásban, munkabírásban; a testi egészség magával hozza a nyugodt kedélyt, jól rendezett belső világunk egyensúlyát; s hogy az életben reánk váró gondok és kötelességek mellett mások ügyét is magunkévá tudjuk tenni s adott esetben készek és képesek lehetünk rendkívüli megpróbáltatások elhordozására is, ez mind az Istenben gyökerező erős lélek műve. Oh, mily boldog az, aki így és

ezek szerint készülhet elő még a boldog gyermekkorban az élet komoly, százszor szent feladataira.

A monda szerint, Herkules már bölcsőjében megfojtotta a kígyót, amely körülötte settenkedt. Az Írások szerint Jézus — tanítói hivatalának megkezdése előtt — a pusztában három ízben győzte le a kísértőt, amely az ő nemes ambícióktól fűtött lelkét akarta megvesztegetni. Ez az erős lélek tartotta őt fenn a háborgó tenger hullámain, tette lehetővé, hogy szembeszálljon kora és nemzedéke elavult felfogásával, hogy tanítványait azok közül válassza ki, akik az akkori társadalomban csak a szegénység jogán követhették őt az evangelizálás széles mezején. Ez az erős lélek volt vele kínzó kétségei és hánytatásai közepette, amikor az isteni fensőbb akarat előtt meghajolva, apostoli fenségben és férfias szépségben méltóvá tette magát az égi Atyának szent tetszésére, és minden idők és korok vallásos hívő lelkeinek szeretetteljes hódolatára. Nincsen annál magasztosabb jelenet, mint amikor Jézus a kereszten — az utolsó sóhajlásban — lelkét az ő mennyei Atyjának kezébe ajánlotta. Így él az erős lélek a földön s így lesz a halál utáni diadalmas feltámadásban — *halhatatlan*.

Jól vigyázz tehát, Kedves Testvérem, gyermekeidnek fogékony lelkére. Ha lehet, még jobban, mint az ők testi épségükre. A lélek roppant érzékeny műszer. Aki nem tud bánni vele, jobb, ha magára hagyja; mert esetleg helyrehozhatatlan kárt okoz benne. A lélek minden külső behatásra pontosan reagál: a szépet, jót és igazat már természeténél fogva szereti és támogatja; de könnyen megeshetik, hogy kétes színezetű

környezetben megtévesztve és eddigi otthonos nyugalmából kiábrándítva, tanácstalanul bolyong az élet keresztútjain s ahelyett, hogy visszaterelődnék az igaz útra, a saját vesztébe rohanva, menthetetlenül oda van. Kérem, ki vállalja ezért a felelősséget? A szülő, tanító, vagy a jó barát? Az egyház, az iskola, vagy a társadalom a maga kétes értékű csábjaival, túlhajtott irodalmával és művészetével? Ezek egyen egyen és összesen felelősek a sok romlásért, mely manapság a magyarság zsenge lelkében végbemegy. Hordozza ki-ki a felelősségnek azt a részét, amely reá esik, de hordozza elsősorban a szülő, akinek „kezében vannak a gyermeknek álmái s tündérvilága lelkes ifjúnak...” „Játszani — ily drága kincsek nem adattanak...” A romlatlan lélek örülni akar: örvendjünk vele együtt; ha óvatlan percben megijed valamitől, babonás félelem helyébe öntsünk beléje — bátorságot, hogyha Jézus módjára ő is imádkozni akar s foglalkozni a mennyei Atya dolgaival, imádkozunk és énekeljünk zsoltárt vele együtt, mert amit a zsenge korban megtanul és magáévá tesz, az egy egész életen át pótolhatatlan lelki kincseleszen; és hogyha valamit, bármi csekélységet nyújt és felajánl nekünk, fogadjuk azt kész szívvel és örvendező lélekkel, mint Istennek kegyelmi ajándékát egy kis gyermek kezéből; ha kérdez, feleljünk meg reá legjobb tudásunk szerint, de természetesen csak a gyermek értelmi fokához képest, nehogy túl löjünk a célon s egy ártatlan világot romboljunk szét, amit fölépíteni többé nem lehet.

A lét és nemlét kérdései őt még nem érdeklik. Reá nézve is „az isteni félelem minden bölcseségnek kezdete”. Ezzel igyekeznek az idők

során betelni; mert minden órának megvan a maga csendes öröme és minden napnak megvan a maga bánata. Nekünk az a kedves kötelességünk, hogy öröm és bánat gyermeki erőforrásait is arra használjuk fel, hogy bennök a hitet és az Istenben való bizodalmat minél teljesebbé és áldottabbá tegyük. Ki tud úgy örülni, mint a gyermek egy virágos ágnak? Ki tud úgy bánkódni, mint a gyermek, hogyha valaki az általa gyűjtött bogarat vandál módra eltiporja? Ilyen apró örömeiből és apró bánatokból tevődik egybe végeredményben az egész emberi élet, hogy azután a nemzeti öntudat magaslatain tudjunk tiszta szívből bánkódni és keseregni s még álmunkban is járni-kelni, alva is virrasztani egy Nemzet gyalázata fölött; de éppen így tudjunk tiszta szívből hinni és bízni, s majdan örvendezni az Igazság végső diadalában.

Mélységes értelme van az angol közmondásnak: „The child is father to the man...“ Szabadon fordítva és értelmezve: „a gyermek s annak lelke szabja meg, hogy kiből milyen ember lesz...“ Ott kell tehát megfogni a dolgot. A gyermek lelkét kell az isteni bölcsesség örök forrásához elvezetni, hogy abból töltekezzék és pótolja, amit a csalárd világ láthatatlan, észrevétlen tőle elrabolt. Olyanformán azonban, ahogy az iskolában az egyes betűket és az egyes számokat szokták tanulni. Csak annyit, amennyit a zsenge gyermeki lélek önként befogad, mert a régi tudós tölcserrel nem fogunk célt elérni. Mutassuk meg neki, hogy az Isten jó... Neki is, tehát, mint Isten gyermekének, jónak kell lennie. Mutassuk meg neki, hogy milyen szép az Úr Jézus. Tehát neki is, mint az ő tanítványának, szépnek kell lennie... Mutassuk meg

neki, hogy a Szentlélek az a belső erő, mely az apostoli korszakban nemes céllal, igaz lendülettel megépítette az Anyaszentegyházat... Neki is tehát, mint Isten lelkéből lelkedzett modern apostolnak, ott van a helye ebben a hatalmas épületben, amelynek az ő hitére és mártíromságig menő szent meggyőződésére és áldozatára éppen olyan nagy szüksége van, mint valaha.

Jó, szép, nemes és igaz ilyenformán az ő számára már nem pusztán szépen hangzó szavak, hanem fölbecsülhetetlen, komoly értékek, amelyek a gyakorlati élet és tapasztalati világ kenyere és sója mellett soha meg nem szűnnek gazdagítani az egymás után következő nemzedékeket, a hívő lelkek millióit.

Ez az én ideálom. Ez az én álmom és reményem. Ez a testben-lélekben erős, isteni bölcseséggel teljes krisztusi gyermek, akin az Isten lelke elejétől végig megnyugoszik. A kegyelem harmatában Isten megfürösztli és atyai csókjával elárasztva így kiált fel a zsoltáríró szavaival: „Én fiam vagy te; ma szültelek tégedet.“ Amen.

Lelki Egység.

„Kérlek azért titeket én, ki fogoly vagyok az Ūrban, hogy járjatok úgy, amint illik a ti hivatástokhoz. Minden aláztossággal, szelídséggel és lelki kegyességgel, elszenvedvén egymást a szeretet által. Igyekezvén megtartani a léleknek egységét a békességnek kötelékében.“

Efézus. IV. 1—3.

Kedves Testvéreim! — Az egyetemes keresztény Anyaszentegyház alapkövetéti ünnepén, a Pünkösdek jeles napján, megtelik a mi szívünk öröm- s hálaérzettel az isteni Gondviselés iránt, hogy az ő Szentlelkének ajándékát bőv mértékben kiárasztotta az első apostolokra. Ez a mennyei erő mívelte, hogy a csüggeteg tanítványokból bátor hősök, odaadó missionáriusok, életet és vért áldozni kész mártírok és csodálatos építőmesterek lettek, akik a „szegelykör“ támaszkodva beleépítették magukat az Isten országának dicsőséges templomába.

Azért olyan rendíthetetlen annak fundamentuma; azért olyan tartósak annak oszlopai; azért olyan fenséges a boltozat, mely egybegyűjti és továbbzengi a buzgó szívek imádságát és az áldozatos lelkek igehirdetését; azért olyan égbeszárnyaló az a harangtorony, mely új kijelentés elbűvölő harmóniájával kapcsolja egybe Kelet s Nyugat megértő gyermekeit.

Az első Pünkösöd ilyen lehetett. Egyszerű, igaz, fölemelő, lélekbe markoló, átütő erejű, mert annak nyomán igaz boldogság áradt szerzetét a hősök kebelében. Boldogság — az Isten, az égi Atya közelségének érzete, aki nem hiába hívogat magához, hanem ismerve földi gyermekeinek gyöngeségét, Ő maga is közeledik mihozzánk, közeledik láthatatlan úton és módokon, az Ő igéjét szánkba és szívünkbe adva, hogy arról soha meg ne feledkezzünk s életünket, ezt a parányi földi életet, éppen ezáltal ünnepi magaslatokra emeli.

Ki az közülünk, aki magát jó kereszténynek, az Ūr Jézus Krisztus igazi követőjének tartja, aki ne érezte volna ezt a benső boldogságot? Akár a magányos áhítatnak óráiban, akár a szent gyülekezetben, ahol mint egy közös mennyei édes Atyának egyenrangú gyermekei állunk az Ő szentséges színe előtt mélységes hódolattal és gyermeki szent tisztelettel, látva és érezve, hogy amink van, azt mind Tőle nyertük, a méltóság és kitüntetés, amelylyel egy kis Család, vagy egy világbirodalom gondjait vesszük vállainkra, Őtőle van és Ő ad erőt is mindazoknak a szent kötelességeknek teljesítésére, amelyek egyikkel mint a másikkal egybe vannak kötöttek.

Az első Pünkösöd ilyen lehetett. Egyszerű, igaz, fölemelő, lélekbe markoló, átütő erejű, mert annak nyomán igaz boldogság áradt szerzetét a hívők kebelében. Boldogság — a megdicsőült Mester, az Ūr Jézus Krisztus közelségének érzete, aki nem hiába tette tanítványainak, búcsút integetve, azt az ígéretet: „imé, én tiveletek vagyok minden napon mind e világnak végezetéig...“ Mert ott volt és ott van,

amikor együttesen mondjuk a „Miatyánkot”; ott volt és ott van, amikor az Ő nevében és az Ő áldásával gazdagon fölvetetünk az Anyaszentegyház kebelébe, s az újjászületésnek feredőjében jogot és kiváltságot nyerünk ama mennyei polgárságra, amely minden jó kereszténynek legszébb kitüntetése.

Ki az közülünk, aki magát az Úr Jézus Krisztus igaz követőjének tartja, s aki ne érezte volna ezt a benső boldogságot? Akár a Tábor hegyén, akár a viharos tengeren, akár a kísértések Pusztájában, akár a Törvényházban, akár a Getsemané kertben, akár a Golgothán — mert ez az emborsors mindnyájunkkal közös — ha Vele voltunk, Ő is velünk maradt, amikor „meghosszabbodtak az estvéli árnyékok...” s a lelki tusák és nagy szenvedések sűrű sötét éjszakája után, mindig bizakodva, váltig reménykedve, e világ bűneiért magát újból és újból feláldozva, megvilágosodék és föltámadott nekünk a — Krisztus.

Az első Pünkösöd ilyen lehetett. Egyszerű, igaz, fölemelő, lélekbe markoló, átütő erejű, mert annak nyomán igaz boldogság áradt szerzetészt a hívők kebelében. Boldogság — a megígért Szentlélek közelségének érzete. Nem a félelemnek, nem a szolgaságnak lelke, hanem azé a szabadságé, amely Isten fiainak áldott kiváltsága. Ez a lélek az első tanítványok tűzkeresztsége; ebben nyilatkozott meg Krisztus követőinek ideális életcélja, az a magasabbrendű törvény, amely a Betű zsarnoki uralmát megtörte s helyébe örök piedestálra oda állította a szeretet parancsát, amelynek önként engedelmeskedik mindenki, aki a „Krisztus nevét vallja” s hitvallását az Ő szellemében

igyekezik felépíteni a soha meg nem rendülő ősi fundamentumra...

Ki az közülünk, aki magát jó kereszténynek, az Úr Jézus Krisztus igazi követőjének tartja, s aki ne érezte volna ezt a benső boldogságot? — Péter apostol nyilván érezte, miután a szentlélek ajándékának ünnepélyes vétele kapcsán elsősorban az ő nevéhez fűződik az első jeruzsálemi gyülekezet megalakulása. A megtérés evangéliuma bűnbánatra készítet, de ajánlja is annak fejében a teljes bűnbocsánatot. Vagyis itt van a Krisztusban megújított Élet, amely leveti a maga tarka-barka emberi gyarlóságait s az erkölcsi felelősség tudatában urrá teszi az isteni akaratot a mindennapi küzdelem árjában lankadozó emberi törekvés fölött. Az első keresztények dolgozó és imádkozó társadalma így lesz egy megértő lelki közösség, ahol nincs szegény és nincsen gazdag, ahol nincsen úr és nincsen szolga, mert itt mindenki „testvér”, gyermeke az egy igaz élő Istennek, a közös mennyei édes Atyának, akinek ismeretére éppen az Úr Jézus tudománya és életművészete vezethet el mindeneket.

Pál apostol is ez a benső boldogság hatotta át még láncai között is római börtönében, ahol mint „fogoly az Úrban” érezte és élvezte Isten fiainak szabadságát; mert őt is a szentléleknek ez az áldott ígérete éltette és ezt óhajtotta közkincsévé tenni a pogány világnak is, amikor efézusi híveit arra kérte, hogy járjanak úgy, amint illik az ő elhívásukhoz, amint illik — más szóval — a Krisztus evangéliumához; magaviseletökben, erkölcsi magatartásukban jelölve meg az irányt, amelyben haladniuk kell. Barát nem mondhat jobbat barátjának,

apa nem kívánhat szebbet-jobbat gyermekeitől, missziónárius nem adhat jobb tanácsot a vezetésére bízott öntudatos hívő lelkeknek: „— így cselekedjétek, így viseljétek magatokat, így imádkozzatok, így dolgozzatok — amíg nem késő!” — *„minden alázatossággal, és szelidséggel és lelki kegyességgel, elszenvedvén egymást a szeretet által. Igyekezvén megtartani a léleknek egységét a békességnek kötelékében...”*

Ez hát a titka a krisztusi keresztény élet-programnak, amely vallás is, erkölcs is, filozófia is; mindenki által könnyen megérthető, ha csak nem csap szélsőségekbe akár az egyik, akár a másik vonalon. Az egyház egyetemének és az azt alkotó különböző történelmi egyházaknak és felekezeteknek s még az úgynevezett szektáknak is, nincs és nem lehet szentebb hivatása, mint az egyház külső és belső berendezkedésében, ünnepi szertartásaiban és a hétköznapok sociális gondoskodásában — kifejezésre juttatni azt a szellemet, amely a lelki világban fennálló ellentéteket egymással kiegyenlíti, a zürzavarban összhangot teremt s a széttagoltság leverő érzetét megszüntetve, Krisztus híveit egy nagy lelki egységbe, mondjuk ki nyíltan, „*keresztény unióba*“ foglalja egybe. Számokban ki sem lehet fejezni azt a nagy nyereséget, amit ez a lehetőség jelentene az egész keresztény világ jövőjére nézve. A földkerekség összes lakóinak csak egynegyed részét teszi Krisztus követőinek serege. Mit gondoltok, milyen fölemelő hatással lenne mindnyájunkra, hogy ha legyőzve a születésünkkel és neveltetésünkkel járó megbocsátható előítéletet, minden Isten házában és minden oltár előtt éppen olyan

buzgón és áhítatosan tudnánk imádkozni, mint a saját külön tábernákulumunkban; és ha minden harangszóra, mint a minap a Westminsteri Apátság gyönyörű harangjátékára, felújulna sok-sok gyermekemlék, sok-sok ifjúkori ábránd a mi kebelünkben s tovább kísérne minket a mindennapi élet forgatagában is, mintha csak Istennek áldott Gondviselése dicsőülne meg mirajtunk, az ő földi gyermekein — mit gondoltok, Kedves Testvéreim, vajjon nem lenne-e ennek a testvéries magatartásnak hatása azokra az embermilliókra, akikhez még nem jutott el a maga tisztaságában és egyszerűségében a keresztény igehirdetés, vagyis annak nyomán az igazi keresztény élet?! — Mert tartok tőle, hogy azok, akik még nem állanak a mi oldalunkon az igazság ismeretében, erre aligha fognak eljutni, ha itt maholnap félrevert harangok zúgása fogja hirdetni, hogy Krisztus egyháza megint egy fenséges alkalmat mulasztott el a népek és nemzetek kibékítésének szent munkájában.

Krisztus egyházának szüksége van a lelki egység erkölcsi erejére nemcsak az ellenséges támadások ostromzára miatt, mely a külső erőszak fegyvereivel fenyegeti s eddig elért eredményeinek és tekintélyének megrontására tör, hanem a saját jól felfogott érdekében is; mert minden együttes imádság egy újabb erőforrás, amely a hősi ellenállást a végletekig fokozza, és minden kalapácsütés, amely egy-egy templom alapkövén fölcseng, a külső bástyákat és a belső tartó oszlopokat teszi szilárdabbá az Úr nagy nevének dicsőségére.

Krisztus egyháza ne legyen hatalmi intézmény, mely ítél elevenek és holtak fölött, ha-

nem legyen egy szent szellemi közösség, amelyben minden jótét lélek otthon érzi magát s önként hódol annak a házi rendnek, amelyet a szentek és misztikusok hierarchiája közös akarrattal megállapított és kötelezővé tett. Itt és így mutassa meg ki-ki a maga alázatosságát nem csupán a Család fejével, az örök Teremtővel szemben, hanem a saját lelkével szemben is, amelyet többre becsül e világ minden muló kincsénél, benne találva fel a krisztusi mérték szerint már itt a földön a maga örökéletét. Itt és így mutassa meg ki-ki a maga szelídségét nem csupán a gondjaira bízottakkal szemben, hanem azokkal szemben is, akik világ szerint vágytársaink, vagy ellenfeleink, akiknek a legyőzésére, illetve meggyőzésére éppen a szelídség a legalkalmasabb fegyverünk. Mintha magának az Úr Jézusnak szavát hallanók eközben: „*Tanuljátok meg én tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok, és találtok nyugodalmat a ti lelketeknek...*“ Ebben az apostol egy az ő Mesterével. Ő is csak így tudta megnyerni és biztosítani lelkének nyugalmát a legnehezebb próbák között is, midőn egy élet áldozatos szent törekvése forgott a kockán s a végső döntést ez hozta meg t. i. a lelki kegyesség, amely neki magának is egyetlen vigasza és reménysége volt, mindent örömet elszenvedvén a Szeretet által.

Szavak, szavak, szépen csilingelő szavak! Ha t. i. megállunk a külső formáknál, s nem igyekezünk a dolgok mélyére hatolva, az alkotó érzések és fölemelő tettek hajtó erejébe belefogantozni s az életünket rátenni arra, hogy a krisztusi evangélium az egyes hívő lelkekben, a családban és a társadalomban, s a Haza és a nemzet életében elfoglalja a maga megillető he-

lyét, s áldás lehessen mindazok számára, akik annak büvökörében élnek, megtartva és erősítve *a léleknek egyességét* a békességnek kötelékében.

Ez az, amit tőlünk, Krisztus követőitől, jogosan kér és követel az első Pünkösdi, amikor a Biblia szerint „valának mindnyájan egy akarrattal együtt, amikor különböző nyelveken beszéltek, de a Szentlélek szuggesztív ereje folytán mégis megértették egymást s amikor örök időkre szólóan határozatba ment, hogy Krisztus egyházának a kölcsönös szeretet kollektív rendszerén kell felépülnie s világmegváltó erejét **ki** kell terjesztenie a legtávolibb szigetek lakóira is. És ha, Kedves Testvéreim, úgy lennénk meggyőződve, hogy az általunk féltve őrzött szent örökséget a hivatalos egyház mind a mai napig nem tudta, vagy nem akarta az emberiség közkincsévé tenni és átvinni a mindennapi életbe, azért nekünk csüggednünk és kételkednünk nem szabad soha, mert a krisztusi igazságok a maguk egyszerű köntösében továbbra is hódítani fognak. És pedig annál biztosabban, minél inkább kialakul a saját sorainkban az egységes front, amit csak a fönt fejtegetett *lelki egység* alapján tudok elképzelni.

Harcot hirdetünk, de békességet akarunk. Harcot hirdetünk, szent háborút e világ Judásai és farizeusai ellen, akik a szent Igazság elbuktatására kezét fogták egymással s annak vergődésében pokoli kárörömmel gyönyörködnek. Harcot hirdetünk, de békességet akarunk; az Istentől lelkedzett pünkösdi léleknek békességét, amelyre az elárvult magyar földön olyan nagy szükség van. Ki értse meg a mi bánatunkat, amelynek neve nincsen, ha mi sem értjük meg egyik a más? Ki hozzon érettünk áldozatot, —

az ezer idegen talán? ha mi magunk nem vagyunk készen egyik a másért minden áldozatra? Ki imádkozzék helyettünk, ha mi nem vagyunk készen minden pillanatban az örök imádás szent hevületében, leborulni az igaznak buzgóságos könyörgését meghallgató Isten előtt? — Ki gyógyítsa meg a mi sebeinket, hogyha mi azokat a gyógyulás reménye felől majdnem kétségbeesve, minduntalan fölszaggatjuk s visszatartjuk Gileád balzsamát, mit a beteg lelkek orvosa, Jézus, pazar kezekkel szór reánk? ...

Test és lélek, ember és Isten, Hit és Szeretet szent találkozása egy nagy szellemi egységben, életközösségben, láthatatlan Anyaszentegyházban, az evangéliumi igazságok csorbítatlan uralkodása mellett — amint mondám: vallás is, erkölcs is, filozófia is — a lelki egységnek ez a hármassymphoniája mentheti meg a keresztény világot attól a bábeli zürzavartól, amely az ellentétek kényszerű megoldását reá nézve örökre lehetlenné teszi.

Itt csak az apostoli jeligében van minden reménységünk: „Tartsátok meg a lélek egységét a békességnek kötelékében!” Ti vagytok rá a tanúim, hogy én ezt a krisztusi elvet kora gyermekémelettől fogva megtartottam. Tinéktek is folyton-folyvást ezt hirdetem e szent falak között és künn a polgári életben is. Addig hirdetem, amíg élek. Mert, ha nem hirdetném, önmagamat tagadnám meg. És megtagadnám a Mestert magát, akit pedig veletek együtt híven követek — ha kell — a Golgotáig is ... Amen.

„Új Ember.”

„Vetközzétek le ama régi élet szerint való ó-embert, mely meg van romolva a csalárd kívánságok miatt... És öltözzétek fel amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett igazságban és szentségben...”

Efézus: IV. 22—24.

Kedves Testvéreim! Itt a gyülekezetben és a nagy magyar világban! A felolvasott igék hajdanta az éfézusi atyafiakhoz voltak intézve, ahol a művészet iránt fogékony lelkekben mély gyökeret vert a krisztusi evangélium s annak további ereje és térfoglalása attól függött, hogy milyen mértékben járja át az új tan világos teteleivel és magas erkölcsi kötelességérzetével a tanítványok táborát.

Aki Éfézusban az apostol példája és útmutatása alapján egyszer Jézus Krisztushoz csatlakozott s elismerte a bölcs tanítómestert szellemi vezérének, annak szakítania kellett a múlt hagyományaival, amelyek őt az ó-görög — úgynevezett pogány kor mithológiai hitvilágához és az azzal egybefüggő szokásokhoz és szertartásokhoz kötötték. Fölszabadult tehát eszerint az egyik oldalon a multa nézve, de annál komolyabb kötelezettséget kellett vállalnia a jövővel szemben, amelynek kialakulása az isteni Gondviselés áldott vezetése mellett ugyancsak megkívánta, hogy mélységes hit és meggyőződés, kitartó akarat és önzetlen áldozat-

tétel mutatkozzék úgy az egyeseknek, mint az egész gyülekezetnek a lelkében.

Magának az apostolnak élettörténete világosan megmutatta, hogy a damascusi úton megállani nem lehet. Aki ott a Krisztussal találkozott, annak folyton-folyvást tovább kell haladnia és fejlődnie, mígnem a lelki élet mélységeiben és magaslatain valóra válthatja mindazt, ami őt magát megnyugtatja és boldogítja, a gondjaira bizottakat pedig az üdvösség keresésében megsegíti.

Képzeljük el magunknak egy ilyen efézusi atyafi lelki állapotát... Körülötte sűrög-forog a nagy kereskedelmi központ apraja-nagyja. Ki-ki megy a maga dolga után. Az ötvösművészet remekeit úton-útfélen kínálják. Barátságos köszöntések hangzanak el jobbra-balra. Szobrok — ékítmények tarkítják és emelik az utcákat és tereket, ahol lebonyolódik a napi élet gondja és terhe, a kenyérkereset minden ágában. Itt-ott bölcsök figyelik meg a nagy sokadalmat s talán kedvenc eszméik meghallgatására is akad egy pár dologkerülő, ácsorgó alak... Olyan ismerős a mi damascusi úton járó atyánkfianak minden, amit maga körül lát és hall, és tapasztal; de egy idő óta — mintha csoda történt volna vele, ezek a mulandó földi dolgok nem érdeklik, hidegen hagyják. Szemei nyitva vannak ugyan, de egy idő óta csak befelé tekint. Vizsgálja önmagát. Törvényt ül önmaga fölött. S érdektelenül és fölülelmedve a napi krónikákon, kimondja maga fölött az ítéletet... A saját lelkiismeretében hallja az apostoli intelmet: „*Vetkőzzétek le ama régi élet szerint való ó-embert!*”

Hiszen éppen ez az, amire titokban eddig is

vágyakozott. Unottá és üressé vált számára még a szelídebb szórakozás is. A napi munkában elfáradt teste-lelke igazi nyugalmat és felüdülést semmiben sem talált. Csak napról-napra élt; de minden magasabbrendű, istenes cél nélkül. Régi élet szerint való ó-ember volt, megromolva a csalárd kívánságok miatt. Oh, mint szeretett volna szabadulni saját magától, attól a lekötöttségtől, amely őt a régi pogány szokások és szertartások rabjává tette; de egyelőre nem volt könnyű dolog reá nézve, mert amikor szakítani akadt a multtal, talán éppen az ő élettársa, vagy testvérei és rokonai nem helyeselték az eljárást. Talán ő maga is ingadozott!? És ha ezeknek a tanácsára hallgat, bizonyára megmaradt volna továbbra is ó-embernek. De ő, az efézusi Atyafi abban a történelmi pillanatban már határozott. Ő nem alakoskodik tovább. Neki azokhoz kell csatlakoznia, akik az emberi és isteni jószágot, szépséget és igazságot nem rideg márványban örökítik meg, hanem egy világos fejű, széplelkű és áldozatos szívű testvéri társaságban, amelynek neve: Krisztus Anyaszentegyháza.

Ide fog csatlakozni, mert itt már az első perctől kezdve otthonosan érezheti magát. Megtérése, lelki átalakulása után itt senki se fogja emlegetni régi bűneit, amelyek ócska ruha módjára lefoszlottak róla. Ellenkezőleg, itt mindenki szeretettel fogadja, mindenki örül az eltévedt bárány visszatérésének, legkivált pedig a jó Pásztor, akinek a 99 igaz mellett — az üdvösség serpenyőjében — különös gondja van az egyesekre. És éppen a századikra, az ezredikre... Ide fog csatlakozni, mert itt tiszta látását nem homályosítják el emberi találgatások; körmönfont okoskodás nem bénítja meg tisztult gondo-

latainak szabad szárnyalását; s amire vágyott, vágyott eleitől fogva olthatatlan szomjúsággal; itt legalább megtalálja a testvéri szeretet üdvözítő erejét... Adná a Teremtő, hogy minden egyes hívő lélek ilyen ősi nyomokon, ilyen sokszázados apostoli törvény szerint járva és eljárva, találná meg önmagát, és velünk és az éfézusi Atyafival együtt örvendezhetne annak, hogy a krisztusi elvek örökletes hatalmánál fogva — Isten kegyelméből — *megújulhatott az ő elméjének lelke szerint!* Azt mondhatná valaki, hogy ez a csodák világába tartozik; pedig ennél szentebb és egyetemesebb lelki törvény nincs és nem is volt az emberi haladás és fejlődés történetében.

Ne nagyon dicsekedjünk, Kedves Testvéreim! a mai álkultúrával, amely a pozitív ismeretek közlésében és leltározásában kimerülve, vajmi csekély időt és gondot tud fordítani a tulajdonképpeni nevelésre, az úgynevezett jellemképzésre, ami nélkül pedig a XX. század új emberét elképzelni sem lehet.

Az I. keresztény század ó-embere, az éfézusi Atyafi, meg tudott birkózni önmagával, s legyőzve szervezetében, testi mivoltában az akkori gátlásokat, a csalárd kívánságok erőtelenségeit, tudott egy határozott lépést tenni előre; nemes ösztönét és józan belátását követve, tudott megújulni az ő elméjének lelke szerint; előbbi élete és mostani szent elhatározása között egy mélyszéles szakadék támadt. Ebbe a szakadékba beledobta, eltemette összes rongyait, föllélekzett, mint aki mély és kínzó álomból ébred vigasztaló valóságra: az ó-ember meghalt, az ó-ember nincs többé. Az apostoli példa szerint nem, nem ő él többé, hanem él benne a

— Krisztus, mint egy magasztos életelv, egy örökkévaló Jelenlét!...

XX. század embere! Szent István magyarja! Keresztény Testvérem! Ez az emlékezetes esztendő — 900 év távlatán — tőlünk sokat vár. Azt várja, hogy mi is, már akiket illet, az éfézusi Atyafihoz hasonlóan végezzük el a mi lelki számadásainkat, bizva abban, hogy ami a lelki élet törvényei szerint megtörténhetett majdnem kétezer évvel ezelőtt, az megtörténhetik és mindnyájunk érdekében annak meg is kell történnie ma is, és itt is, sőt most van erre a legkiválóbb alkalom, amikor az égi kegyelem áldásai a nagy Duna mentében pazar bőségben fognak kiáradni... „Egy a szükséges dolog:“ — hallgassuk a Mestert, amint ma is tanít a Hegyi Beszéd fönséges magaslatain. Fogadjuk el a nagy Király intelmét, amellyel ősi jogainkat és nemzeti alkotmányunk élő biztosítékait megingathatatlan alapokra fektette. Tegyük magunkévá az ezeréves Honnak történetében gyökerező, diadalmas igazságot, amely nem tűr megalkuvást. És hódoljunk hűséggel és alázattal a Szent Korona szépséges symboluma előtt, amelyben mi is benne vagyunk — minden egyes magyar, ha úr, ha szolga, egyaránt — mint annak tagjai.

Ám, mindezekre az elsőrendű feladatokra csak úgy leszünk alkalmasak, hogyha teljes őszinteséggel és önbeismeréssel valljuk, hogy ezektől bizony még mindig elég távol estünk. Még mindig igen sok bennünk az ó-ember, amely a régi életviszonyokat, a békebeli boldog időszakot sírja vissza s nem tud beleilleszkedni a nagyobb felelősséggel járó munkakörbe, amelynek ha vannak is, amint kell, hogy legye-

nek nehézségei, éppen ezek a nehézségek vannak egyúttal hivatva arra is, hogy megedzzék testi-lelki erőinket s a szellemiség magasabb színvonalát kívánatos célponttá tegyék mindnyájunk számára. A XX. század embere legyen bármely népcsalád tagja, megérti és meg kell, hogy értesse a maga osztályostársaival a nagy nemzeti sorsközösségben, hogy az időt visszafordítani nem lehet, hogy az halad a maga kimért útján előre s azok, akik nem igyekeznek belekapaszkodni az Idő és Korszellem diadalszekerébe, azok csúfosan lemaradnak róla s az is kárba vész igen könnyen, amit a látszat szerint nagynehezen kiküzdeniök sikerült. Itt nincs mentegőzni valónk. Vagy — vagy. Vállalnunk kell az éfézusi Atyafi módjára a szerepet, az új ember elhivatását igazságban és szentségben, ahogy azt a Teremtő szent Úristen elgondolta. Ha nem így akarta volna és nem így akarná ma is, akkor valamelyes ködös távolságban, hétköznapi szürkeségben talán megmaradhatnánk, tengve lengve, egykedvűen lemorzsolva életünket, a felelősség súlyát áthárítva másokra, és éppen ezzel a magatartásunkkal kihíva magunk ellen a végzetet; de miután előnkbe adta — mint hajdanta — a jót és a rosszat, az életet és a halált s szabad választást engedett nekünk, vállalnunk kell a szerepet, az új ember elhivatását, már csak azért is, hogy *meg ne szomorítsuk az Istennek szent lelkét*, aki törődik mivelünk s azt akarja, hogy mindenestől fogva megújuljunk a mi elménknek lelke szerint. Tudásunk legyen hát alázatos, szeretetünk mély és őszinte, mint az áldozatos anyai szív; s egész magatartásunk méltó ahhoz, akinek zászlaja alá szegődtünk, és pedig nem zsoldért, hanem a lelki szabadság-

nak dicsőségéért és boldogító voltáért egy egész hosszú életen át.

Szent István Magyarja! — Vállalnod kell a szerepet, az új ember, az új magyar elhivatását igazságban és szentségben, amíg nem késő; mert „*a napok gonoszak*...”. Ma nagyobb veszély fenyeget, mint akár a török dúlások után. Be kell látnod, hogy az új ezredévnek nem a millenáris ünnep a tulajdonképpeni határköve, hanem a borzadalmas világháború s az azt követő gyászos összeomlás, amikor gazdátlanul maradt a nagy király szent öröksége, s amikor mindenki parancsolt és senki sem engedelmeskedett. A mostani rendet és eligazodást tudjuk, hogy Isten után kinek köszönhetjük. Hálásak is vagyunk érte a magyarok Istenének; de hogyha itt, ennek a most élő nemzedéknek idejében, nem történik olyan nagyszabású lelki átalakulás, amely társadalmi, politikai, gazdasági, szociális és kulturális téren a legjobb erőket állítja az új magyar nemzeti eszmény szolgálatába, bár nehéz kimondani, mégis féltő szeretettel kimondom, hogy a mi sorsunk meg van pecsételve... Szent István Magyarja! — A nagy király, aki Téged a Krisztus asztalához vezérelt, azt akarja, hogy búzádat és borodat, amelyek rónáidat és hegycidét ékesítik, éppen úgy megbecsüld, mint az Eucharistia jegyeit. Hadd lássák, akik virágos májusban ide gyülekeznek, hogy Te bibliás nemzet vagy; zsoltárt egy nemzet fia se tud úgy, olyan bensőséggel énekelni, mint te, aki rászolgáltál arra, hogy az Úr maga „pereljen a Te perlőiddel”.

Szent István Magyarja! Keresztény Testvérem! — Nem kérdezem tőled: előbb vagy-e keresztény s csak azután magyar, vagy pedig

megfordítva? Mert ez, ebben a komoly percben, csak játék volna a szavakkal. Jól tudom, hogy kilencszáz évvel ezelőtt magyar talajba, magyar szívekbe oltatott bé szépszerivel a Krisztus evangéliumának áldott csemetéje. Istennek hála! ott meg is fogant, kivirágzott, szép és nemes gyümölcsöket termett, hitvallók és hősök áldott életében s az intézményeknek gazdag sorozatában. Ki tudja, hol lennénk ma húnok-avarok módjára beolvadva idegen népek tenge-rébe, ha véletlenül megmaradunk az ős pogány-ság harcos programja mellett, elfecsérelve erőinknek legjavát! De, ime, Isten kegyelméből, élünk s felekezeti tagozódásaink mellett is mindannyian egy szívvel-lélekkel készülünk és készek is vagyunk a nagy alkotást megillető hazafias és vallásos tisztelettel, jó egyetértésben megünnepelni a nagy király emlékezetét itt Budapesten — Esztergomban és Székesfehérváron. Közöttünk, magyarok és keresztények között, ebben a tekintetben nincs és ne is legyen semmi különbség.

Az Unitárius Egyház, mely ebben a hazarészben az 1848. évi XX. tc. 1. §-ában nyert polgárjogot a vallás szabad gyakorlására, hódolattal várja a magyar törvényhozástól azt a törvényjavaslatot, amely az első nagy királyunk emléknapiját az idén augusztus 20-ával *általános nemzeti ünneppé nyilvánítja*... Hadd szüneteljen a munka! És zúgjon egybe a zsoltár és a litánia! És az igehírdetők a díszes bazilikákban és a komor egyszerűségű protestáns templomokban hirdessék a megújulás ígét erős szívláng alatt: „— *Vetközzétek le az ó-embert, és öltözzétek fel amaz új embert, aki Isten szerint teremtett igazságban és szentségben*“... Amen.

Istenfélelem.

„Megáll az Istennek erős fundamentoma, melynek pecsétje ez: Ismeri az Úr az övéit — és: Alljon el a hamisságtól minden, aki Krisztus nevét vallja.“

2 Timotheus II. 19.

Kedves Testvéreim! — A hívő lélek bizalommal tekint vissza a múltba, amelynek eseményeiben törvényszerűséget lát. Megnyugvással veszi észre és megállapítja, hogy mi hogyan és miért ment végbe, engedve egy felsőbb akarat terveinek és indításának. Ami történt, nem a véletlen műve. A legkisebb epizódnak is nagy jelentősége van, amint szervesen kapcsolódik belé a nagy egészbe, legyen az akár egyéni életünkre, akár a népek és nemzetek sorsára vonatkoztatva. Az események láncolatában szünet, avagy szakadás el se képzelhető. A tegnap oka a mának, és a holnap okozata a mai napnak.

Így kapcsolódik egybe múlt, jelen és jövő az örökélet szent jegyében a gondviselő Isten oltalma alatt.

A hívő lélek tehát megnyugvással fogadja a jelenben a mutatkozó kedvező, vagy kedvetlen tapasztalatokat; mert mindezeket végeredményében a saját javára, testi és lelki erőinek kifejtésére és a világkormányzó Bölcsesség dicsőségére fordíthatja. Nincs olyan sűrű sötét

éjszaka, amelynek vigyázása közben — ha mindjárt sóhajtás és könnyek között is — ne tűnedeznék fel gyógyító sugáraival a hajnal: az új élet vágya és vigasztaló reménysége.

Igen. A hívő lélek még a legnehezebb próbák és nemzeti szerencsétlenségek idején is bízik a jövőben, mert rendületlenül hiszen és bízik az igazságos és szeretetteljes isteni gondviselésben. És meg van győződve az apostol szavainak mélységes jelentőségéről, amint azt szentigénkben ma is hallottuk: „*Megáll az Istennek erős fundamentoma!*“ A törvény, amelyet beleépített a világmindenség szerkezetébe, hogy itt minden — a legkisebb, mint a legnagyobb — ennek az örök törvénynek engedelmeskedjék. Van-e, lehet-e ennél erősebb fundamentom?... Aki ez ellen vét, maga magára mondja ki az ítéletet, amelynek végrehajtása itt-ott ha talán késik is, de el nem marad.

Atyámfia! ne gyöngítsd saját magadban ezt a fundamentomot, sőt tedd azt minél erősebbé az által, hogy belátod, megismered, magadévá teszed s egész életedet a szerint rendezed be, hogy annak áldása megsokasodjék te rajtad és szeretteiden, akiknek gondja reád bízott. A törvény nemcsak vádol és büntet, hanem véd és jutalmaz, igazságos ítéletével közmegnyugvást teremt ott is, ahol az érdekszálak miatt eligazodni nem tudunk.

És erős fundamentoma Istennek a szeretet, amely tulajdonképeni lényét alkotja s fényel és melegséggel, bőséggel és termékenységgel ajándékozza meg az embervilágot, jogosan elvárva, hogy a megváltó isteni szeretet sugára visszatükröződjék a mi hitünkön és cselekedeteinken egyaránt. A szeretet is törvény. Csak-

hogy éppen nincs kényszerítő ereje. Annak önként kell fakadnia az emberi szívből, mint a kristálytisza, gyöngyöző forrásnak a szikla kebeléből. Ilyen hamisítatlan, tiszta szeretetre kötelez minket az örökkévaló Istennel és embertársainkkal, sőt még ellenségeinkkel szemben is az egyetemes kereszténység alaptörvénye, amelyet meghazudtolni és félretolni nem szabad és nem lehet. Ismétlem: nem szabad és nem lehet anélkül, hogy meg ne zavarnók azt a szent viszonyt, amelyben Jézus példája szerint állunk Istennel, a közös mennyei édes Atyával.

És erős fundamentoma Istennek az igazság, amely nélkül Ő és az ő szellemvilága el se képzelhető. A kettő közül melyik a nagyobb: nehéz volna megmondani. Igazság és szeretet egyformán erőtenyezői a mindenségnek és az embervilágnak; s hogy magunknak külön helyet igényelhetünk a nagy teremtettségben, azt éppen ennek a két hatalmas erőtenyezőnek köszönhetjük. Nem áldozhatjuk fel az egyiket a másik kedvéért. Mind a kettő követeli a maga jogát, és legkivált az igazság, amely a joggal együtt áll, vagy elbukik.

Az Isten is erről ismer meg bennünket, hogy vajjon az övéi vagyunk-e. Ez a pecsétje a mi szent szövetségünknek, amelyet akkor kötöttünk meg a Világ lelkével, amikor először mondtuk ki az Ő nagy nevét, amikor először imádkoztunk Hozzá a gyermek jámbor hitével, s amikor „megcsókoltuk a vesszőt és botot“, amellyel megvigasztalt minket.

„Az Ūr ismeri az övéit.“ Nevünkön szólít minket, mint a jó Pásztor az ő juhait. Tudja, hogy mire van szükségünk. Akárhányszor job-

ban tudja, mint mi magunk; és megelőzi a mi kívánságainkat. Amit próbaképpen elvesz mitőlünk árva sorsunk határai közt, azt később tetézve kipótolja számunkra. Örök mosolyával kedvre derít minket, ha látja, hogy okkal vagy ok nélkül szívünkön a szomorúság és titkos bánat férgé rágódik s időnap előtt sírba vinni kész. Csudálatos isteni Jelenlét: szól helyettünk, ha megnémultunk; jár helyettünk, ha bénák lettünk; hadakozik mellettünk, hogy igazságos ügyünket, melyet a századok már-már eltemettek, diadalra vigye; *életet lehel belénk*, amikor a nyitott sír már mohó kedvteléssel integetett felénk. *Az Úr ismeri az övéit...* Tudja, ki az ő engedelmes gyermeke, ismeri a jót, a szépet és igazat; és ismeri mindezeknek az ellenkezőjét is. S mégis szabad folyást enged az ártó hatalmaknak, hogy ezenközben buzdítson bennünket a jónál jobb, a szépnél szebb, és az igaznál — ha ugyan volna ilyen — igazabb magatartásra és világos hitből és mélységes belátásból származó cselekedetekre. Ez is kegyelem. Igen, *az Úr ismeri az övéit...* De vajjon ismerjük-e mi Őt, az örök Teremtőt, a mennyei Atyát, aki minket életre hívott s szent vallásunk tanításai szerint besorozott az Úr Jézus gárdájába? Ismerjük-é, tiszteljük-é, szeretjük-é úgy, amint illik, s amint megérdemli azzal az istenfélelemmel, amely minden bölcseségnek kezdete? Ismerjük-é az egy igaz Istent, aki a versbe foglalt hitvallás szerint: „társ nélkül és csak egyedül, királyi székében ül?” Ismerjük-é, tiszteljük-é, szeretjük-é úgy, amint hitünk fejedelme, Jézus, és az ő tanítványai, az apostolok, ismerték, tisztelték és szerették őt, engedelmesek lévén iránta mindhalálig?

Ne mondjátok, hogy ez lehetetlen. Ne védekeztek örökösen azzal a kényelmes emberi gyarlósággal! Az igaz, hogy áldozattal jár; de hát érettünk nem hoztak áldozatot? Hát az Úr Jézus áldozata feledésbe mehet? Ne félj, ne rettegj; ma, amikor népek sorsa függ a keresztfán s a költő szerint „Isten sírja reszket a szent honban” — mit kíván tőled egyebet az Úr, aki téged ugyancsak ismer, mint hogy te is ismerd meg, tiszteld és szeresd őt, és lélekben és igazságban imádva, hozd közelebb az országot, amelyben a hívő lélek önként eláll a hamisságtól s a Krisztus nevét nemcsak szóval vallja, nemcsak ajakával hirdeti, hanem életével is, és életének minden cselekedetével.

Ezt valljuk és ezt követjük mi, Kedves Testvéreim! mint a történelmi unitárius egyház tagjai, akik ősi rendtartás szerint a hét folyamán a jövő vasárnap reánk virradó őszi hálaadásra készülünk. Van miért hálákat adnunk. De hálánkat az aratás ura iránt csak akkor tudjuk méltóképpen bemutatni, ha nem tévelygünk, ha nem ingadozunk, hanem rendületlenül kitartunk és megállunk az Úrnak erős fundamentoma mellett s annak pecsétjét isteni félelemben, emberbecsülésben, munkaszeretetben, a testvériség, egyenlőség és szabadság áldásában magunkévá tenni igyekezünk.

Kedves Testvéreim! A szép szavak mellé csatoljunk jó tetteket, a jó tettek mellé igaz meggyőződést, a meggyőződés mellé elszánt akaratot, az akarat mellé megbocsájtó és könyörülő, tiszta szeretetet s akkor mi is mindnyájan apostolai lehetünk a mi keresztény lelki közösségünknek, mint Timotheus, akinek a neve is azt jelenti: istenfélő... Ámen.

Karácsonyi Ajándék.

*„És ime, a csillag,
amelyet napkeleten
láttak, előttük ment
vala... Bémenvén a
házba, meglátták a
gyermeket... s meg-
nyitván tarsolyaikat,
ajándékokat adtak:
aranyat, tömjént és
mirhát.“*

Máté ev. II. 9—11.

Istennek Hívei! Kedves Hallgatóim! Gyermeki szent örömmel köszöntjük egyik a mászt Karácsony ünnepén, amely az egyetemes keresztény Anyaszentegyháznak — úgyszólván — családi ünnepe. Ebben az ősi hagyományban, mely a történet bélyegét viseli magán, nincs és nem lehet közöttünk semmi különbség. Az Ó-szövetség prófétái megnyilatkozásai ezt az isteni akaratot hordozzák a születendő világok méhében: az Új-szövetség pedig szóról-szóra, betűről-betűre megerősíti annak mélységes értelmét s a jövő távlatába állítja be azt, ami a múltban akár az egyén, akár a nemzet életében csak homályos sejtés, bizonytalan várakozás képében jelentkezett. Mint ahogy a költő mondja:

„Próféták által szólt régen Néked az Isten,

S azt, kit ígért — ime — végre megadta Fiát.“
Adjuk át tehát magunkat ennek az ünnepi hangulatnak s próbáljuk meg, miként lehetünk mi

is újból -gyermek, akiknek ártatlan szívében a Karácsony az ajándékozás fogalmával van egybekapcsolva. Viseljük magunkat úgy, hogy megérdemeljük a legnagyobb ajándékot, amit magunkénak mondhatunk, a Krisztust magát... Ez az az Élet, amelyre mindannyiunknak szükségünk van, hogy eligazodhassunk a modern világ útvesztőiben s ebben a törekvésben másoknak is, ami minden rangú és rendű testvéreinknek segítségére lehessünk. Hányszor nem találkozunk a keresztúton aggodalmaskodó földi vándorokkal: szinte orcájukról leolvashatjuk a kérdést — hová menjünk, merre tartunk? és ha ilyenkor mimagunk is csak iránytűt veszítve tanácstalanul állunk a forgatagban, oh milyen szomorú a mi sorsunk. Alighanem „vak vezetné a világtalant“ s mind a ketten beleesnének abba a verembe, amely lépten-nyomon tárva-nyitva áll a tántorgó, bizonytalan léptek előtt. Pedig nekünk megadatott, hogy bekapcsolódjunk abba a magasabbrendű Életbe, amelyet egyszóval Krisztusnak nevezünk.

E világ bölcsei talán még ma is meghódnak előtte. Mint egykoron a keleti bölcsek, az igazi tudás mélységeiben és a művészet magaslatán, ők is elismerik, amit Tőle vettek s aminek értéke fölér e világ minden aranyával és füstölgő illatszereivel. Ajándékot, isteni ajándékot vettek és ajándékot adtak. És adják ma is végeláthatatlan és megmérhetetlen arányban mindazok, akik megihletve ezeknek a történeteknek csodálatos varázsától, az édes Anya és a kis Gyermek kultuszát égi magasságba emelték, megnemesítve általa fent és alant a föld kerekén a keresztény családi életet. Minél több ilyen képet látunk s minél inkább elmerülünk

azok szemléletében, annál közelebb érezzük magunkat ahhoz a központi erőforráshoz, amely táplálja a mi hitünket, megnyitja lelki szemünket oly dolgoknak bizonyosságára, amelyek rejtve maradnak a felületes szemlélő előtt s azok számára is, akik csak a külszín után szoktak elindulni. Nekünk bele kell hatolnunk ennek az Életnek szent titkába. Át kell engednünk magunkat, és pedig teljesen és osztatlanul, vallásos hitünk egész melegével, az Ő vezetésének, s akkor mi magunk is el fogunk igazodni a lét nagy kérdései között s másokat is útba igazíthatunk: erre menjünk, erre tartsunk, hisz itt ragyog fölöttünk az Ő csillaga, amelyet csak ideiglenesen homályosíthat el a föld gőzköre s a gyarló emberek álokoskodása.

Élet — élet: krisztusi Élet! Gyermek-, ifjú-, férfikorban — szent Karácsony ünnepének otthonias, édes hangulatában — légy, oh légy továbbra is vezércsillagunk a földi vándorúton.

Akkor sohasem fogunk téveteg úton járni; akkor velünk lesz a legjobb barát, akinek a jó tanácsára mindenkor számíthatunk s aki ezért a barátságért cserébe nem kér egyebet, mint hűséget és testvérszeretetet az Ő kicsinyei iránt, akiknek gondját mireánk bízta. Oh mily boldog az a tanítvány, aki ezenközben — eme fölmagasztosult Élettel való személyes kapcsolata folytán — a maga mértéke szerint meg akar, és meg is tud felelni ennek a mennyei megbízatásnak, s az Írás szavaival szólva, „olyanná lehet, mint az ő Mestere“ ... Ez az egyik legszebb ajándék, amelyet Karácsony fejében Tőle vettünk, s amivel viszont mi is legtöbb örömet szerezhettünk Neki, és az ő égi Atyjának, az örökkévaló Istennek. Tegyük ezt önként, nem valamely külső

parancsnak engedelmeskedve; egyedül a szívünk sugallatára hallgatva, mert így a mi karácsonyi ajándékunk a boldog együttlét bizalmas és szeretetteljes otthonává avatja a mi házunkat és gyülekezetünket.

Hithű, igaz keresztény e szerint csak az lehet, aki ezt az életet, a felsőbbrendű élet forrásából, az örökkévaló evangéliumból megismerte s azt összes követelményeivel magáévá tette; s kész azért, annak megvalósításáért, már itt a földön, minden áldozatra. Vezessen tehát mindnyájunkat az ünnepnapok áhítatában, éppen úgy, mint a szürke hétköznapok gondterhes munkáiban és küzdelmeiben az az elgondolás, hogy Krisztus élete az Anyaszentegyházban és annak intézményeiben, a magyar nemzeti társadalomban s annak szociális jólétre irányuló törekvéseiben az egyes lelkek összhangzatos és öntudatos munkáján keresztül nyilatkozhatik meg kézzelfogható módon a lelki közösséget alkotó felek javára és Isten dicsőségére.

Ez a lélek, Kedves Testvéreim, szintén ajándék, Karácsony ajándéka. Benne van a Krisztus tarsolyában. Benne az Ő végrendeletében. Ő ezzel a lélekkel közeledik felénk s mintegy kihívja, a maga módja szerint — bizalommal, közvetlenséggel, egyszerűséggel és jámborsággal — megköveteli, hogy mi is ezzel a lélekkel töltkezve közeledjünk feléje. Ezt a tisztult, emelkedett lelket csak az értheti meg igazán, aki maga is tisztult gondolatokkal, istenes szándékkal és nemes érzésekkel igyekszik betölteni a maga hivatását.

Az emberiség nagy gondolkozói sokat köszönhetnek Krisztusnak, akinek emberi nagysága és isteni fensége között nehéz meghúzni a határvonalat. Hogy mi mégis az előbbit hangsúlyozzuk;

és hogy ez ősi erdélyi unitárius egyházunknak legitim sarkköve, az mit sem von le a százados szent viszony értékéből és jelentőségéből, amellyel a szavak és a jelenségek mögött mindig a lelket, a megelevenítő lelket, kerestük s szeretem hinni, hogy lelkiismeretünk megnyugtatósára meg is találtuk.

Ezen az alapon állva, úgy tetszik nekünk, kedves Testvéreim, hogy Krisztus alakja közvetlen kapcsolatba kerül a mi mindennapi ügyesbajos dolgainkkal és törekvéseinkkel. Szeretjük a gyermeket és igyekezünk őt az Ő iskolájába bevezetni, mert Ő is szerette a gyermeket s az ő számukra tartotta fenn és készítette elő a menyeknek országát. A mi nagy nemzeti problémánkon is csak a krisztusi lélek által istápoltt gyermek fog egykor segíteni s akkor sem a statisztika rideg számsoraival, hanem azzal a lélekkel, mely ezt a pogány jelszavak után futó világot reádöbbsenti a fenyegető veszedelemre, mely a lélek javainak lekicsinyléséből származik s amelynek szomorú példáival minduntalan találkozunk. A lelki nagyságnak és hősiességnek föl-emelő képei — nagy történelmi nevek — ékesítik ezeréves szent Hazánk évkönyveit, honszerző vitézek, keresztes lovagok, bölcsék, tudósok s államférfiak, a föld szerelmesei és a hit martirjai... Mit gondoltok, Kedves Testvéreim! fennmaradt volna ezeknek még csak halavány emléke is, ha nem az a lélek sugallta volna eszményeiket és cselekedeteiket, amely rokon a Krisztus lelkével.

Ez az igazi nemesség, amely öröklődik nemzedékről-nemzedékre, beoltva általa mindazon emberi gyarlóságból eredő fonákságok ellen, amelyek nemünknek szellemi eredetét, az isten-

fiúság hatalmas gondolatát, kétségbe vonva, lealacsonyíthatnák.

Mi nem indulhatunk olesó jelszavak után. Nekünk csak egy jelszavunk lehet: „ad astra”... A csillagok, a magasságok felé. Oda óhajtjuk emelni, vagy legalább is hozzásegíteni, a magyar gyermeket, hogy testi-lelki egyensúlyában magáévá tehesse a krisztusi lélek egyszerűségét és tisztaságát s tudásában és erényeiben, hitében és hazafiságában záloga lehessen egy szebb és jobb jövőnek. Imádkozzék az a gyermek, amikor annak ideje érkezett. Dolgozzék az a gyermek későn-korán, hogy akár két keze munkájával, akár szellemi tehetsége után tisztességesen meg tudjon élni annak idején s ne legyen terhére sem a családnak, sem a nemzet nagy közösségének.

Lélek — lélek: krisztusi lélek! Gyermek-, ifjú- férfikorban szent Karácsony ünnepének otthonias, édes hangulatában — légy, oh légy továbbra is vezércsillagunk a földi vándorúton!

Akkor sohasem fogunk téveteg úton járni; akkor velünk lesz a legjobb barát, akinek a jó tanácsára mindenkor számíthatunk s aki ezért a barátságért cserébe nem kér egyebet, mint hűséget, és testvérszeretetet az Ő kicsinyei iránt, akiknek gondját mireánk bízta.

Ezek után, kérdem, Kedves Testvéreim! mi lehet a Krisztus harmadik karácsonyi ajándéka? Mi más, mint az *Ige*, mely az ő egyéniségétől elválhatatlan. Az, amit Ő hirdet a bűnbemerült világnak: a megtérés szükségessége, a jó Istennel, a Teremtővel való kibékülés vágya és reménye, mely az ő-ember levetkőzése után kilátásba helyezi a komoly tanítvány számára az erkölcsi újjászületést. Ezen az alapon, és ezen a téren

mentek végbe és válnak érthetőkké az összes csodák, amelyek nem okvetlen tartozékai az Ő mesteri dicsőségének. Hiszen az Ő pusztá megjelenése már kész igehirdetés. Ha egy szót se szólott volna, akkor is az eljövendő istenországának jellemző vonásai ütköztek volna ki egyszerű alakján és egész magatartásán. Ha pedig szólt, az Írás szerint még az ellenségei is elismerték, hogy „soha ember még úgy nem szólt”... A hegyi beszéd végén pedig így jellemzi a krónikás: „elsodálkozott a sokaság az ő tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek teljes hatalma van, és nem úgy, mint az írástudók”... János ev.-nál Ő maga mondja: „a beszédek, melyeket néktek szóltam, *lélek és élet*”... És ismét: „ég és föld elmúlnak, de az én beszédeim soha el nem múlnak.”

Mindemellett meg kell állapítanunk, hogy az Úr Jézus Krisztus nem öndicsékvésből mondta ezeket, hiszen számtalanszor kijelenti, hogy Ő Annak erejével végzi tisztító és gyógyító munkáját, aki Őt elbocsátotta, és akinek tulajdonít, akire visszautal minden érdemet. Úgyszólván megüresíti magát, hogy az emberi gőgöt és hiúságot megszégyenítve, mindent az Isten akaratára és az Ő nagy nevének dicsőségére vezessen vissza.

Istenországának ilyen önzetlen munkása nem volt sem azelőtt, sem azután. Ő mutatott reá, hogy azt az országot ne kívül, ne külsőségekben keressük, hanem saját magunkban, ki-ki a maga szívében, házában, egyházában, hazájában igyekezzék azt felépíteni. Szóval ugyan Ő is magyarázza, Ő is hirdeti, ragyogó példabeszédekben és hasonlatokban megmintázza; de ez mind csak arra való, hogy annak lényegét an-

nál tisztábban és igazabban felfogjuk s a magunk lelki világában megvalósítani igyekezzünk. Hegyi beszédek és mezei predikációk, viharos tengeri utak és magányos elmélkedések, jó barátok biztatása és az ellenségnek prófétai leckéztetése s az isteni Akarattal való mélységes egybeolvadás: „Uram, legyen meg a Te akaratod”... mind, mind arra szolgált, hogy művészi lelkének bevégzettségével és kiforrottságával propagálja azt az Istenországát, amelyben nincs különbség szolga és úr között, ahol mindannyian testvérek vagyunk, egyenlő jogú gyermekei az örök Teremtőnek. Ezért a tanításért, ezért az Igéért, az egyetemes embertestvériség eszméjéért, az Ő legnagyobb ajándékáért, hálásak vagyunk a nagy Tanítómesternek... S ha már Életéből új életet, lelkéből örökkévaló lelket merítettünk, az eddigiek szerint Igéjének igazságát sem tagadhatjuk meg, mert akkor Őt magát tagadnók meg s üres csillogás és öntetszelgés volna a mi karácsonyi ünnepségünk; a lélek és élet glóriás beteljesülése helyett, gépies ájtatosság, ajk-imádat, amitől őrizzen meg bennünket az égi Kegyelem.

Ige — ige: örökéletnek Beszéde! Gyermekek-, ifjú- férfikorban — szent Karácsony ünnepének otthonias, édes hangulatában — légy, oh légy továbbra is vezércsillagunk a földi vándorúton.

Akkor sohasem fogunk téveteg úton járni; akkor velünk lesz a legjobb barát, akinek a jó tanácsára mindenkor számíthatunk s aki ezért a barátságért cserébe nem kér egyebet, mint hűséget és testvérszeretetet az Ő kicsinyei iránt, akiknek gondját mireánk, az ő tanítványaira és követőire bízta.

Kedves Testvéreim! Ajándékot vettünk, ka-

rácsonyi ajándékot; drágábbat minden csillogó aranyból és csengő-bongó ezüstről, drágábbat minden füstölő illatszernél... Életet vettünk: igazságra vezérlő Kalauzt. Lelket vettünk: tisztát — szentet, tökéletességre igyekezőt. És végül Igét vettünk: testté vált Igét. Abban áll az örök-kévaló Isten dicsősége — a karácsonyi angyali karok szerint is — és abban áll az Ő szent Fiának, a mi Mesterünknek diadalmas királysága, hogyha az Ige testté válik, *igen, testté válik* — mindnyájunkban... Ámen.

„Igazság Lelke.“

„Még sok dolgok vannak, amelyeket néktek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok. — Mikor pedig eljön amaz, az Igazságnak lelke, minden igazságra vezérel titeket. Mert nem szól ő magától, hanem amelyeket halland, azokat szólja: és a melyek következendők, azokat jelenti meg néktek.“

János ev. XVI. 13—14.

Istennek hívei! Kedves Hallgatóim! — Az a szent viszony, amelyben az Úr Jézus élt az ő tanítványaival, a 12 apostollal, sok mindent megmagyaráz. A négy evangélium sok mindent följegyzett a kiemelkedő napi eseményekből és az ünnepi alkalmakból, amelyek ezt a rövid életet mireánk késői tanítványokra nézve is, örökbecsűvé teszik. Ezekre támaszkodva, ma is megalkothatjuk ennek a baráti körnek lelki képét, amelynek jellegzetes vonásai a bizalom, a megértés, a hűség és a szeretet jegyében domborodnak ki. A Mester öröme egyuttal öröme volt a tanítványoknak is, akik szívesen vállalták a munkát, mert érezték, hogy a munka jutalma sokkal nagyobb, mint annak terhe; s végeredményében ebben áll az élet célja abban az Isten-

országában, amelyet nekik hirdetniök kell s nem csupán hirdetniök, hanem meg is kell alapozniok és föl is kell építeniök a szívekben és a lelkekben.

Volt bizony bánatuk is, közös a Mester bánatával, amikor a képmutatás, az irigység és ellenséges indulat — mint annyiszor ebben a világi életben — legnemesebb törekvéseiket elgáncsolni igyekezett s ezért a nekik ajándékozott teljes erkölcsi és szellemi fegyverzetre volt szükség, hogy megőrizték bensőséges hitüket, lelkök nyugodalmát.

Hát még, amikor egymás között tusakodva és versengve, az elsőség fölött kezdtek vitatkozni, milyen emberileg megértő módon adta nekik a jó tanácsot: „aki első akar köztetek lenni, legyen ti szolgátok.“ Mert bízott abban, hogy az a pillanatnyi eltévelyedés, amely a hiúság vásárában őket is meglepte, amint jött, úgy el is távozik s helyet ad annak az igazi krisztusi magatartásnak, amely egyedül Isten dicsőségének szolgálatába szegődik, abban találja fel önmagát: a földi boldogságot és az isteni tökéletességet.

Kétségeiket, *ha lettek volna* — amint ma is van tulajdonképpen minden igaz hívőnek — bizonyára hamarosan eloszlatták azok az őszinte kijelentések, azok a mélységes bölcseségről tanuskodó magyarázatok, a törvény szellemének igazi megnyilatkozásai, a prófétai lélek jövőbe látása, a jelen küzdelmeinek önkéntes vállalása, föl egészen annak csúcspontjáig, a Golgotha keresztjéig — ezek külön-külön és együttesen készítették elő a tanítványokat arra, hogy a megdicsőülés magaslatán átvegyék a szent örökséget s azt nemzedékről-nemzedékre nemcsak megőrizni, hanem gyarapítani is igyekezzenek.

Ilyen értelemben vehetjük azt a beszélgetést is, amit szent igénk szavaiban felolvastam. Eddig a pontig jutva, a Mester sok mindent közölt velük, amint azt a helyzet magával hozta. Hegyi beszédében és mezei prédikációjában elvi igazságok és gyakorlati életszabályok adnak útmutatást a kegyes életre. És nem hagyott senkit sem kétségben az iránt, hogy ez az erkölcsi kodex örök időkre szól. Megtanította őket imádkozni olyan őszintén, olyan gyermekmódrá, hogy azóta is az egész keresztény világ ebben a *Miatyánkban* találja fel — minden széttagoaltsága mellett is — szellemi egységét. Hallhatták rosszaló megjegyzését: „nem tudjátok minemű lélek lakozik bennetek!“ — amikor tüzet kívántak bocsátani a barátságtalan szamaritánus falura, amely Jeruzsálembe vívó útvonalon nem akarta őket befogadni. Azt is megérthették; amikor jogos felháborodásában megtisztította a templomot a pénzváltóktól és galambárusoktól. Azt is beláthatták, hogy aki a saját kísértései között hajthatatlan és törhetetlen volt, méltán elvárhatta tőlük, hogy a kritikus percben nem fogják magára hagyni.

Szóval — tettel — áldozattal járt előttük s mégsem mondhatott el nekik mindent, ami bepillantást engedett volna a Mester lelkének mélységeibe... Még sok dolgok vannak, amelyeket nektek kellene mondanom, de most „el nem hordozhatjátok“...

Ez a kicsiny sereg akkor tudta meg igazán, hogy ki volt Jézus az ő számukra, amikor a tragédia utolsó felvonása is lezajlott s ők ott maradtak vezér nélkül egy ellenséges világban. Ebben a lelki magányosságban, folyton elmélkedve és imádkozva, reá eszméltek, hogy milyen

világraszóló hivatás vár rájuk: érvényt szerezni minden áron azoknak az igazságoknak, amelyek a Mester ajkairól hangzottak el s azóta folyton visszacsengenek az ő bánkódó baráti kebelökben. Az nem lehet, hogy ily nemes életfelfogás, ilyen önzetlen jellem, ilyen áldozatos szeretet nyomtalanul tűnjön el a századok útvesztőiben. Támaszkodva arra a magasztos istenfélelemre és arra a gáncsnélküli emberszeretetre, amely a Mester sajátja volt, azt óhajtották, azért dolgoztak, azért voltak eltelve szent várakozással a megígért szentlélek ajándéka iránt, hogy annak birtokában megoldódjanak a saját lelkükben felviharzó összes kérdések s főként eltűnjön egyszer s mindenkorra az a kicsinyhitűség, amely a végzendő munka sikerének legnagyobb akadálya volt.

Az első Pünkösöd ezt is meghozta. Az ígéret betelt. Látásokat láttak, álmokat álmodoztak anélkül, hogy a való életről s annak követelményeiről elfeledkeztek volna. A pünkösdi lélek ékesszólóvá tette még a dadogó tanítvány ajakát is. A félnék, vagy megfélemlített egyszerre hőssé alakult át, s a törvényszék előtt bátran kijelentette, hogy inkább Istennek kell engedelmeskedni, mint az embereknek. A pillanat szentsége magasztos érzésekkel telítette a hallgatók szívét is, úgy hogy egészen természetesnek találjuk, hogy mind többen és többen csatlakoztak a tanítványok kisded csapatához, megalapítva Jeruzsálemben az első keresztény gyülekezetet.

Az igazság lelke fényes diadalt ült, mert nemcsak a tanítványokat vezérelte minden igazság tiszta és boldogító megértésére, hanem az egyszerű hívő lelkeket is, akik előtt mintha egy új világ tárult volna fel a maga csodálatos ké-

peivel. Egy új világ, amelyben a teremtő Isten nem rejtőzik el az ő földi gyermekei elől, hanem új szövetséget köt velök; lelkének sugallatával tanácsot ad kinek-kinek az élet értelme és jelentősége felől s nemcsak a jelen küzdelmeiben tájékoztat és irányít a maga áldott atyai Gondviselésével, hanem a következőket is megjelenti nekik.

Ebben az új világban otthon érzik magukat a tanítványok, és otthon érzi magát az ő környezetükben minden igaz hívő, akit megragadott és megnyugtató ez a boldogító isteni jelenlét, és aki kész ezért a jelenvaló Istenért minden áldozatra.

Én, mint unitárius igehirdető, boldog vagyok, hogy ezt az Istent imádhatom, aki örökkévalóságánál fogva nem lakik kézzel csinált templomokban. Jézus is ezt az Istent imádkozta mennyei Atyja gyanánt s nem hagyott kétségben egyikünket sem az iránt, hogy a vele való lelki egységben állott az ő egyedüli boldogsága: „Nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van“... „Én és az Atya egy vagyunk“... „Az én Atyám mindezideig munkálkodik, én is munkálkodom“... S viszont a mennyei Atya is tanúságot tesz az üdvözítő igazság mellett: „Én fiam vagy te, ma szültelek tégedet“... „Ez az én szerelmes Fiam, őtet hallgassátok“... Az isteni és emberi léleknek ez a bámulatos kölcsönhatása és zavartalan harmoniája magyarázza még a mi számunkra a krisztusi kijelentés fenséges voltát, hitünket glóriás fényvel övezi s megmutatja nekünk, hogy miben van a mi igazi életünk.

Ez a pünkösdi lélek igazsága, amely azóta is a századok folyamán mindig kiállotta a próbát s a maga meggyőző erejével újabb és újabb

híveket toborzott Isten országa számára. Méltó öröm és benső megelegedés töltheti el hát azoknak kebelét, akik úgy hiszik és vallják, hogy ez a vigasztaló és erősítő szentlélek ma is működik s jótékony hatását kisugározza a mi nemzedékünkre is, éppen úgy, mint az apostolok korában.

Én mint unitárius igehirdető, boldog vagyok, hogy azt a Jézust követhetem, akinek tanítása és példaadása minden igaz hívő számára — út, igazság — élet. Nem azt nézem, hogy mivé lett az évezredek hagyomány keretei között, a dogmák világában, hanem a saját lelkem örömeire és megnyugtatóására azt nézem és azt keresem, hogy ki volt a saját nemzedéke előtt abban az egyszerű evangéliumban, amelynek minden betűje egy-egy talányt fejt meg a mi számunkra s eligazít a jelen és jövő kérdéseit illetőleg jobban és derekasabban, mint az ó- és újkornak összes bölcsesége. Nem önmagától szól, hanem amiket az isteni tanácsban halland, azokat szólja és ugyanezen törvény szerint a következőket megjelenti nekünk.

Ez a pünkösdi lélek igazsága. Alkalmas arra, hogy a Mester életével és működésével kapcsolatban fölmerült vitás kérdéseket, homályos pontokat, eloszlassa s felvilágosítson bennünket a saját isteni rendeltetésünk felől, amelynek tudatában nekünk is vállalnunk kell a szent misziót. Olyan nemzetmentő és népboldogító munkát, amilyenre a mi korunkban a legnagyobb szükség van. Ezt mostanában úton-útfélen hangoztatjuk. Talán a most folyó politikai hullámok is e körül csapkodnak leghevesebben. De legyen tisztában azzal, hogy a szociális reformok hangoztatása még nem elég. Ide tisztult és emel-

kedett hazafias érzés, humánus gondolkozás és független meggyőződés kívántatik, hogy a szép szavak komoly és megfontolt cselekedetökké, a kecsegtető tervek kormányzati bölcsesség útján élő valósággá válva, visszaadják ezt a nemzetet önmagának, az ezeréves országot pedig annak a történelmi küldetésnek, amely bele van égetve törvényeibe és alkotmányába, hegy-völgyeibe és folyóiba s azokba a szent hagyományokba, amelyek soha többé el nem homályosulhatnak és meg nem csúfoltathatnak a nagyvilág kénye-kedve szerint.

Ezt kívánja az igazság lelke: a pünkösdi lélek, amely nem bocsátkozik meddő jóslásokba az eljövendő felől, hanem halad a maga egyenes útján és küzd lankadatlanul azért, amit eszményi életnek tart a Jézus evangéliuma alapján. Szigorú önvizsgálatot tart; oda áll a krisztusi mérték alá s ezt mindegyre megismétli mintegy a lelkiismeret ítélőszéke előtt, nehogy könnyűnek találtassék, nehogy amíg másokat biztat, magamagán csüggedés vegyen erőt.

Én, mint unitárius igehirdető, boldog vagyok, hogy egész életemben ezzel a lélekkel töltkeztem. Elmémet ez világította meg. Akaratomat ez vezérelte minden jóra — szépre és nemesre. Érzéseimet ez tisztította és tisztítja meg minden földi salaktól. Így óhajtok továbbra is élni és munkálkodni abban az Anyaszentegyházban, amelynek alapköve a mai napon tétetett le a szent városban, Jézus diadalainak és mártíromságának színhelyén.

Talán mondanom se kell, Kedves Testvéreim, hogy ma már a szentlélek kiáradása nincs egy bizonyos naphoz kötve, amelyen itt, vagy ott feltétlenül és pontosan meg kell jelennie.

Megjelenik a pünkösdi lélek a szürke hétköznapokon is ott, ahol a ködös elméletek frontját elvi alapon meggyőzi és visszaszorítja a gyakorlati élet aranyszabálya, amely Jézus tanításaira támaszkodik s az ő szellemi fegyvereit forgatva, óhajtja kivívni a végső diadalt. Ebben a nemes törekvésben, a jézusi eszmék érvényre juttatásában áll a kereszténység lényege. Ez minden képtelen, minden vitán felül megállapított szent igazság, a pünkösdi lélek igazsága.

Ám, hogy milyen távol állunk ennek valóra váltásától akár a tudás, akár a felvilágosult tiszta hit, akár az egyéni és társadalmi erkölcs mezején, azt mindnyájunknak szomorúan kell Isten színe előtt bevallanunk s még csak nem is mentethetjük magunkat a „mea culpa“ unos-untig való emlegetésével; mert ez csak a dolgok felszínén marad s nem hatol be a lélek gyökeréig, ahol egyedül remélhető a gyógyulás, a megtérés, Isten gyermekeinek, tékozló fiainak visszaérése az atyai házba.

Lám, a Mester nemcsak hirdette az örökkévaló Isten dicsőségét, hanem azt életében és tanaiban s jóságos cselekedeteiben meg is valósította.

Lám, a Mester nemcsak megismerte és boldogan magáévá tette az igazságot, hanem kész volt arról minden körülmények között bizonyosságot tenni s azért magát — mint egy igazi hős — fel is áldozta.

Lám, a Mester nemcsak hirdette a testvériséget, hanem rövid földi életében minden megszorítás nélkül gyakorolta is s azt hagyta hátra a keresztény lelki közösség alaptörvénye gyanánt.

Kérdés, hogy mi, mint a XX. század kereszt-

tény nemzedéke, tudatában vagyunk-e annak, hogy ez mit jelent a mi számunkra a mai küzdelmes jelen és a bizonytalan jövő szempontjából... Sajnos, a bibliás és hitvalló nemzetek ezt mind igen jól tudják. Szeretnők mindannyian, hogyha az áldatlan napi politika kígyómérgét el lehetne távolítani a népek és nemzetek megbomlott szervezetéből s viszont ennek nyomán azt is szeretnők, hogyha a jézusi eszmék és igazságok egészséges injekciója — a valódi istenfélelem és a tettetés nélküli emberszeretet elfoglalná megillető helyét az egyetértő népek szent Szövetségében.

Kétségbe kellene esnünk az emberiség sorsa fölött, hogyha ezt az ideális törekvést pusztá ábrándnak minősítenék, vagy lemosolyognák éppen azok, akiknek pedig módjában állana, hogy az igazság mérlegét a belátás és megértés megváltó indulatával egyensúlyba hozzák. Mennyi álmatlan éjszakától, mennyi szívfájdalomtól, mennyi anyagi és erkölcsi pusztulástól, mennyi pokol tüzétől mentenék meg a boldogtalan embervilágot s a hívő lélek kultúrártékeit, ha végre reáeszmélnének, hogy a pünkösdi lélek nemcsak az igazságnak, hanem a békességnek és szeretetnek lelke is, amellyel Isten azért ajándékoz meg bennünket, hogy az ő népe legyünk, igaz magyarok és jó keresztények, a lélek harcosai... Ámen.